ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

15 ДИНАРА 1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

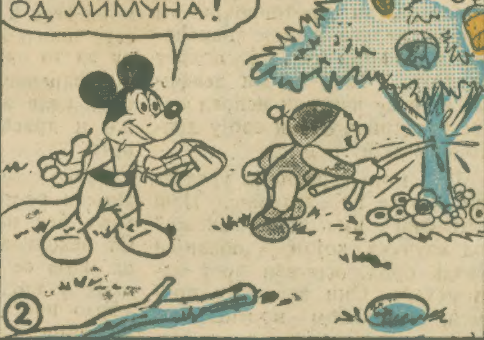
Година XVII — Број 162 — Субота, 5 фебруар 1955

Мики и Шиља као истраживачи

17

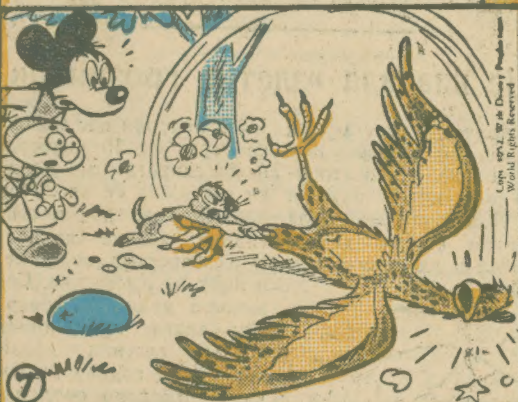

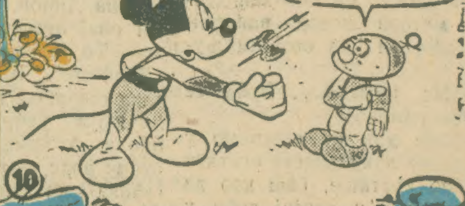

БРОД БУДУЋНОСТИ професора Пикара

Прва подморница америчке морнарице на атомски погон добила је име „Наутилус“. Тиме је модерна техника одала дужно признање пророчкој машти Жила Верна. Као некад „Наутилус“, тако је данас „Делфин“, путничка подморница, која би за 36 часова препловила Атлантик, само сан једног научника — професора Пикара. Сан Жила Верна се остварио. Постоје сви услови да се и Пикаров сан, који је он овде испричао као причу, једног дана у блиској будућности оствари.

Трансконтинентални воз“ из Париза стигао је у Авр. Путници су се одмах упутили ка пристаништу, одакле ће још вечерас „Делфин“ кренути на своју прву прекоокеанску пловидбу. „Делфин“ није обична лађа. То је први брод изграђен на потпуно новим техничким основама, који ће, како тврде инжењери, тумбе окренути све поморске традиције. Ред вожње предвиђа за

прекоокеанску пловидбу свега 36 часова, а возна карта — на броду постоји само I класа — стаје упола мање од уобичајене цене!

Преко покретног моста путници стижу на тајанствени брод. Прво изненађење: на његовој палуби нема ничега — „Делфин“ је подморница. То је засад једино што они знају о броду и због тога је радозналост господина Дипона потпуно разумљива. А пошто је он важна личност, њему у салону прилази сам капетан.

— Море ми се нимало не свиђа, — рече му Дипон. — Још овде, у луци, осећам како се брод љуља. Како ли ће тек изгледати пловидба на пучини... Временске прогнозе не обећавају лепо време.

— Можете бити сасвим спокојни, господине Дипоне, јер уопште нећете ништа осећати. Сад још пловимо кроз луку, али одмах ћемо заронити дубље. Видите ли, манометар вам показује: ми смо већ двадесет метара испод површине.., Да ли још осећате љуљање?

— Не, нимало... Брод се сасвим умирио.

— Све док не стигнемо у њујоршку луку нећете осетити никакво кретање, баш као да се налазите у својој соби у Паризу. Таласа, бочног љуљања, морске болести и сличних неугодности нема у нашем подводном свету.

— А којом ћемо брзином путовати?

— Како је ово наша прва пловидба, решили смо да не претерујемо. Због тога смо се одлучили на 90 чворова, то јест 165 километара на час.

— 165 километара на час! Па то је фантастично! Мора да имате страховито јаке машине! Колико се још сећам онога што сам у физици учио, кад један брод удвостручи своју брзину, онда се отпор водене масе учетворостручава и због тога покретачка снага мора да буде осам пута јача. Али, како да, те ваше јаке машине не изазивају дрхтање брода? Мора да су добро изоловане. Па онда — цена вожње. Како можете да уз тако ниске цене одржавате скупоцене машине?

— Изгледа вам немогућно? Па, видећете и то. За сутра је и онако предвиђено разгледање брода.

Заиста, сутрадан, један морнар довео је путнике до врата на којима је стајало: улаз забрањен. Унутра, на крају једног покретног моста, налазила се једна машина не већа од обичног клавира. Лако зујање показивало је да је у покрету.

— Господо, овде видите машину која покреће „Делфин“. То је уствари најобичнији мали дизел-мотор, који једва да троши више нафте од два или три мотора за камионе...Ето, сад знате зашто је цена превоза тако ниска.

— Ништа вам од тога ја не разумем, — заврте главом господин Дипон. — А чему служи онај орман тамо?

— То је електронски мозак „Делфина“. Тај апарат спречава стварање ковитлаца у води који успоравају брзину брода. А тиме се избегава отпор воде, што нам опет омогућава да постигнемо ову брзину.

— Ми верујемо у оно што нам кажете, — примети један путник — али, зар нам не бисте то могли објаснити мало детаљније?

— Ваша радозналост биће задовољена. Инжењер који је изумео и конструисао „Делфин“ налази се на броду и вечерас ће одржати предавање чија ће вас тема свакако изненадити: „Шта ми је испричао делфин?“ Да, делфин, с малим почетним словом.

Увече, путници су се искупили у великом салону. После вечере капетан им се обрати:

— Госпође и господо, имам част и задовољство да дам реч нашем главном инжењеру. Он ће вам изложити како је дошао на идеју да смањи отпор воде, који сваки брод мора да савладава.

— Захваљујем капетану на ласкавим речима, али научничка коректност ме приморава да му противуречим. Нисам ја изумео овај моћни брод који нас носи брзином од 45 метара у секунди. Генијални проналазач је делфин. Ја сам га само имитирао.

Све су очи биле упрте у конструктора, који као да је прикупљао сећања пре но што ће почети своју причу.

— Једног дана стајао сам на прамцу једне брзе крстарице, кад је стотинак метара удесно од нас искочила из воде група делфина. Угледавши брод, они су се загњурили и одмах затим појавили се испод самог кљуна. Било их је пет. Пливали су сад на око један метар испред прамца крстарице, где је вода још мирна, тачно истом брзином као и ми.

Оно што ми је нарочито пало у очи било је то што је изгледало да се они уопште не напрежу. Њихова тела била су сасвим права, покрети готово неприметни, а пераја једва да су употребљавали. Били су свега 30 до 40 сантиметара испод површине, али и поред тога нису се на њој могли видети ни најмањи таласићи проузроковани њиховим кретањем. Значи, ни најмањи део њихове сопствене енергије није се губио на. покретање водене масе око њих.

Ви сви вероватно знате колики отпор мора да савладава брод од кога се захтева велика брзина. Испред, поред и иза њега стварају се ковитлаци и таласи, а то значи да се огроман део његове енергије троши на ово некорисно покретање водене масе. Кад се код прамца створи најмањи вртлог, вода се узнемири и вртлог тада расте као лавина. Међутим, пред делфином вода се као сама од себе раствара, без икаквих ковитлаца, а исто тако се иза њега спаја.

Тада ми је пала на ум срећна мисао: док је ковитлац још незнатан, за његово заустављање потребан је минималан напор, као што је довољна мала травчица да заустави грудвицу снега, која би, кад би се даље котрљала, израсла у лавину. Али, тај напор мора се учинити благовремено.

Делфин не ствара таласе зато што његово кретање не производи водене вртлоге, или — а ово је још вероватније — што он најмањи наговештај покретања воде спречи на време. За то свакако има нарочите „уређаје“, који му омогућују да осети најмању промену или неправилност у воденом притиску која наговештава стварање ковитлаца и да одговарајућим набирањем коже спречи комешање воде. Наравно, све се то догађа изванредном брзином. Наиме, периферни нерви испод његове коже, који примају надражаје, „јављају“ сваку промену у воденом притиску његовом мозгу — или инстинкту, ако хоћете, овај „израчуна“ одговарајући противпокрет и преко нерава издаје наређење мишићима да тај покрет изведу... Тако су ми делфини који су пливали испред наше крстарице одали своју драгоцену тајну.

Ја и моји сарадници угледали смо се на делфине. Наш „Делфин“ има испод „коже“ од каучука, којом је обавијен читав брод, огроман број манометара. Они запажају промене у воденом притиску и преко мреже спроводника одмах их саопштавају електронском мозгу. Другим сплетом жица електронски мозак доставља своја „наређења“ електромагнетима, који се такође налазе испод каучуковог омотача, и они малим покретима „коже“ неутралишу ковитлаце још у самом њиховом зачетку.

Као што видите, све је то веома једноставно, мада су нам проблем „коже“ нашег брода и њена способност реаговања одузели пет година рада. Али зато наш брод не ствара ни најмањи ковитлац и има једино да савладава отпор који пружа густина воде. Надам се да ћемо већ сутра ујутру угледати Кип слободе у њујоршкој луци.

— Али, зашто је „Делфин“ морао да буде подморница? — запита један од путника. — Зар се на истим принципима није могао конструисати обичан површински брод?

— Нажалост, проблем истовременог савлађивања водених и ваздушних ковитлаца веома је тежак и ми га још нисмо решили. Па чак ни делфин, наш учитељ, није га решио. Пошто је делфин сисар, он с времена на време мора да изрони на површину да би удахнуо ваздух. Вероватно сте запазили да на површини делфин ствара ковитлаце и таласе и човек има утисак да тада он троши доста енергије и да се замара. Али, чим се опет нађе испод површине, он клизи кроз воду без икаквог напора. Зато и наш „Делфин“ остаје 30 до 40 метара испод површине.

Још једна тајна природе

Дрво-салама расте само у Африци. Име је добило по свом необичном плоду облика и изгледа праве саламе, који се, нажалост, не може употребити за исхрану јер је тврд и неукусан. То необично дрво може се видети у свим пределима „црног континента“, и то готово на сваком кораку, Како тврде научници, оно не може да успева ни под једним другим поднебљем. Међутим, 1938 године један ботаничар-аматер открио је у Мијамију, у Америци, једно дрво-саламу. Како се то дрво нашло усред Америке, научници нису могли да утврде, али су њихова испитивања показала да је оно јединни примерак дрвета-саламе на читавом америчком континенту. И не само америчком, већ и европском, азиском и аустралиском.

Ресторан за птице

За време хладних зимских месеци, кад природан начин исхране птица онемогуће снежни наноси, много о-вих малих и лепих животињица задеси смрт од глади. Али, ако уз вашу кућу постоји башта, моћи ћете с мало труда да спасете много живота, а у накнаду за то ова живахна створења шареног перја красиће у току целе зиме оголело жбуње и дрвеће вашег обелелог врта.

Свако може да „отвори“ зимски ресторан за птице готово без икаквих трошкова. Са неколика прегршти мрвица, које се свакодневно остављају у врту, од пустог места убрзо постаје читава птичја колонија. Црне сојке малих, плавих крила и зебе, ружичастих или сивих груди, које скакућу по голим гранама, убрзо ће почети да долазе ради хране и постаће прави украс врта.

Елегантни штиглици, жутих крила и црвене гуше, такође ће закуцати на врата вашег зимског ресторана да приме мајушни обед који се састоји од комадића хлеба. Ако се потрудите да у јеловнику увек буде сунцокретових семенки и истуцаног кукуруза, тада ће се бели и тужни врт осути разнобојним цвећем од птичјег перја. Ко ће све бити „претплатник“ ваше кујне зависиће од тога да ли се ресторан налази у Словенији, Далмацији, Србији или у Македонији, али да ћете имати велик број гостију — у то немојте сумњати.

Храну треба остављати увек на истом месту, негде у углу врта, поред ограде или код неког овећег жбуна, који ће птицама служити као погодан заклон. На стабло оближњег дрвета ваља прикуцати комадић сланине или сала. Треба окачити и дрвену кутију у коју ваља стављати мрве и сунцокретово семе. Ко за овај посао има нарочито воље, може да начини читав низ оваквих малих трпеза, дуж целог врта. Кад се птице на њих навикну, почните да уклањате удаљеније. Тако ће се птице све више приближавати онима у средини, док се једног дана пред вашим прозором не окупе све птице из околине. Поред већ поменутих, редовно ће вам долазити и сеница. Њена јасна песма увесељаваће вам врт чак и онда кад жива на термометру падне испод нуле.

Стрпљивим радом власник оваквог ресторана убрзо ће дочекати пријатан дан кад ће му птичице слетати чак и на раме. То је право задовољство. А још је већа радост кад их привикнете да вам слећу на шаку и кљуцају с вашег длана. Али, да бисте их на то навикли, прво треба да с времена на време покријете марамицом њихову малу трпезу и да на свој длан стављате мрвице или семенке. Најсмелије неће дуго оклевати да вам слете на прст, дрхтећи као лептирови.

Кад је владала »златна грозница«...

Хиљаде људи с муком су се пробијале 1898 године до златоносних поља Јукона. Жеља већине била је да напуни џепове златом из Клондајка и да се што пре врати кући.

За време „златне грознице“ највећу тешкоћу претстављао је брз пренос злата, што се морало чинити пре но што наступи зимска сезона. Какве је последице могло да има закашњење, најбоље се види из чињенице да су стазе које су водиле од златоносних подручја с пролећа биле закрчене угинулим коњима.

Први копачи, који су се већ 1897 године враћали из Клондајка, причали су да су тамо нашли толико злата да га нису могли понети, него су га оставили у Даусону. Богатство Клондајка најбоље се може проценити кад се помисли да један поларни пас може да вуче терет од 15 килограма, а псећа запрега само једних санки састојала се из 20 оваквих паса. У току два месеца 1897 године велике санке са псећим запрегама ишле су дању и ноћу из Клондајка. Свака од запрега вукла је товар сировог злата у вредности од 160.000 златних долара. До краја 1899 године из Клондајка је ископано овог племенитог метала у вредности од 10,000.000 златних долара.

Зими је било немогућно прећи овај пут. Зато је у Вајтхорсу, пограничној вароши, остајало на хиљаде људи, чекајући да гране пролеће.

Многи су покушавали, често без успеха, а неки су своју смелост платили животом, да се спусте чамцем низ најопасније брзаке и слапове реке Јукон.

ОБАВЕШТЕЊЕ ЧИТАОЦИМА

Трошкови око издавања „ПОЛИТИКИНОГ ЗАБАВНИКА“ знатно су поскупели у последње време, па је управни одбор предузећа „Политике“ принуђен да од овог броја повећа цену „ПОЛИТИКИНОМ ЗАБАВНИКУ“ са 10 на 15 динара.

Годишња претплата на „ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК“ од 1 фебруара 1955 године стаје 700 динара, полугодишња 350, а тромесечна 175 динара. Годишња претплата за иностранство износи 1.000 динара, а полугодишња 500 динара.

Битка на Велбужду

Међу велике битке које су се одиграле у нашој прошлости спада и позната битка на Велбужду. После смрти краља Милутина, у Србији су почеле крваве борбе између феудалаца, борбе за престо и превласт. Због њих је јако слабила моћ државе. Из те борбе изишао је као победник Милутинов син Стеван Дечански.

Чим је дошао на престо, Дечански је почео да ради на јачању централне државне власти и на сређивању стања у освојеним областима. То није ишло у прилог Византији и Бугарској. Да би му се супротставили, византиски цар Андроник и бугарски цар Михаило склопили су савез и одлучили да нападну Србију, и то у исто време. Византиска војска требало је да удари с југа, а Бугари са североистока.

Дечански се бојао борбе против уједињене Византије и Бугарске, а није био сигуран ни са запада, због сумњивог држања босанског бана, па је одлучио да спречи спајање двеју савезничких војски, тукући сваку појединачно. Своју намеру успео је да оствари. Прво је дошло до борбе с Бугарима. Битка се одиграла 28 јула 1330 године на Велбужду, код извора реке Струме. Бугарска војска била је до ногу потучена, а сам цар Михаило је погинуо. Кад је Византија чула за пораз Бугара, одустала је од сваке акције против Срба. Велико веће у Дубровнику, чим је сазнало за победу Срба на Велбужду, послало је посланике са честиткама српском краљу.

У бици на Велбужду Срби су имали око 15.000 људи, међу којима је било нешто шпанских и немачких најамника. Бугари су такође имали око 15.000 војника и више од 3000 Осета, Татара и Влаха.

По ондашњој ратној тактици, борбени поредак био је овакав: испред главне снаге — коњице — ишли су оклопници, који су почињали бој, а за њима су се кретали густи редови пешадије. Краљ Стеван успео је да построји војску за борбу пре Бугара и извршио је силовит напад у тренутку кад је бугарска војска била растурена по околини ради пљачке.

Оружје које су употребљавали српски војници у то време били су мачеви, топузи и копља. Оклопници су имали и панцирне кошуље.

Пут око света испод воде - за 30 дана

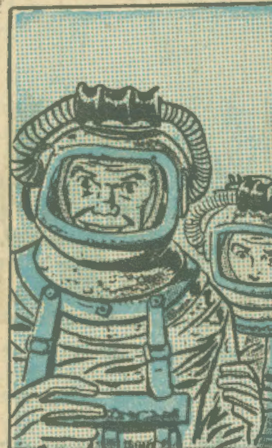
Првом пробном пловидбом америчке атомске подморнице „Наутилус" почело је ново раздобље у поморству. Она може, пловећи испод воде, да за месец дана обиђе земљину куглу. Њена атомска пећ, која се налази иза дебелих оловних плоча, загрева воду, чија пара покреће лопате турбине. Просечна брзина подморнице износи 25 чворова на час, а максимална 35 чворова. Нарочити апарати осигуравају посади прилив свежег ваздуха. Брод је изнутра веома лепо уређен. Таванице су превучене шареним тканинама од вештачког влакна, што даје просторијама ведар изглед. Постоји и апаратура за приказивање филмова.

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Дужности учитеља

Познато је да су китњасти говори необично омиљени код источних народа. И Јапанци поклањају велику пажњу лепом изражавању, и то не само у свечаним приликама, него и у свакодневним. Овде ћемо изнети један говор из ранијих времена који је одржао неки јапански виши функционер приликом увођења једног учитеља у дужност:

— Учитељу, уводећи вас у дужност желим вам сваку срећу. Ви сада имате пред собом најлепши и најузвишенији посао — он је свет. Не заборавите да вам људи завиде на вашем послу. Учитељи стварају сваком грађанину будућност, јер од деце постају људи, а познато је да како учитељи изуче и васпитају децу, онакво ће и друштво бити. Као што видите, породична срећа, народно благостање, напредак друштва и државе, поштовање закона и све друго што је добро и поштено налази се у вашим рукама. Од вас се безусловно захтева да се борите против сујеверја и да искорените из срца деце све оно што су им бабе причале о вампирима и вештицама. Ваша је дужност да од јутра до мрака седите у школи и децу учите; да ручате за двадесет минута и да одмах по ручку одете опет у школу; ноћу да не спавате, него да мислите и смислите шта ћете добро и корисно казати деци, јер ви сте онај што њиву сеје. Какво семе посејете — онаква ће и жетва бити. Законодавац који својим законима жели да усрећи земљу, државник што управља њом, песник што својим делима заслађује живот, и све друго што је лепо и корисно у земљи — све потиче од вас, све је ваше дело, ваш труд. На вама је велика одговорност. Ви сте одговорни за будућност ове земље пред народом. Због тога сте дужни да се и дању и ноћу бринете и трудите да одговорите своме позиву. Као награда за тај важни, свети, неоцењиви, прекрасни, слатки и тешки посао даје вам се плата. Потребно је да књиге купујете, да личним понашањем показујете све оно што је добро и лепо, да добрим ђацима поклањате књиге; никакав посао не треба да

радите осим свог — учитељског посла. Дакле, ја вам честитам то срећно и свето звање, а будите уверени, да је већа плата и мањи посао, и сам бих волео бити учитељ.

Кад су почеле да се граде прве железничке пруге у неким земљама?

Овде ћемо навести када су у појединим земљама сграђене прве железничке пруге. Први број означава годину кад је прва пруга изграђена, а други целокупну дужину железничке мреже у километрима.

Албанија	1947	170
Аустрија	1838	6.800
Белгија	1835	10.390
Бугарска	1866	3.626
Чехословачка	1839	15.228
Данска	1847	4.969
Вел. Британија	1825	32.855
Финска	1862	4.200
Француска	1832	57.500
Грчка	1869	2.976
Ирска	1834	4.550
Италија	1839	23.172
Југославија	1850	12.072
Мађарска	1846	8.700
Холандија	1839	3.314
Норвешка	1854	4.276
Немачка	1835	68.000
Пољска	1845	23.200
Португалија	1856	3.586
Румунија	1869	9.540
СССР (у Европи)	1837	69.000
Шпанија	1848	15.518
Шведска	1856	16,756
Швајцарска	1844	5.843

Напомињемо да ово нису потпуни подаци, јер потичу од пре неколико година. Отада су све земље мање-више тежиле не само да поправе железничке пруге које су у рату оштећене, него да изграде и нове.

Шта је игванодон?

Игванодон је био гмизавац из групе диносаура, изумрлих огромних копнених животиња, које су имале дуг реп. Неки диносаури могли су бити дуги и 30 метара, а високи 10 до 12 метара. Игванодон је достизао висину од десет метара. По облику је личио на данашњег кенгура. Хранио се биљем, а живео је почетком геолошке формације креде. Било их је доста. Готово потпуно очувани костури игванодона нађени су у неким крајевима Белгије, Енглеске и Немачке.

Мегафон и његов проналазач

Мегафон је дугачка цев за говор са отвором у облику звона и са две цеви за слушање. Служи за појачавање звука и за разговор на већим отстојањима. Пронашао га је Едисон.

Ко је био Сатурнус?

По старој римској легенди, Сатурнус (сејач) био је бог усева и земљорадње. По доцнијим легендама, Сатурнус је уствари био грчки бог Кронос, господар света пре Зевса. Њега је Зевс протерао и он је дошао у Лацијум, где га је примио бог Јанус. Сатурнус се населио на Капитол и његовим становницима благословио земљорадњу. Сматрало се да је за време његове владавине постојао златни век. Успомена на то срећно доба биле су свечаности познате под именом сатурналије, које су се одржавале од 17 до 23 децембра. За време тих свечаности нико није радио, а међу људима престајало је свако непријатељство. Робови су били слободни, а на гозби су их служили њихови господари. Прастари храм који је био посвећен богу Сатурнусу налазио се на Капитолу, а под храмом била је државна благајна.

У астрономској науци Сатурн је име једне планете, која је после Јупитера највећи члан сунчевог система.

ШТА ЈЕ БУСТИТ?

Бустит је метеорски камен. Структура му је кристална. Један бустит пао је у Обреу, у Француској, 14 септембра 1836 и у Бустеу (одатле му име), у Источној Индији, 2 децембра 1852 године.

АЦЕТАБУЛАРИЈА

Ацетабуларија је морска алга. Личи на печурку са шеширом. Живи у Средоземном Мору утврђена на стенама. Ствара подводне ливаде.

ЛЕГЕН

Леген је персиска реч и означава посуду, а у морнарском језику леген је роба са неке разбијене лађе коју је вода избацила на копно.

РОЂЕЊЕ МЕДЕ ОД ПЛИША

Најомиљенија дечја играчка, мали меда од плиша, слави овог пролећа свој педесет и трећи рођендан. „Тек педесет и трећи?“ — запитаће многи. Њихово чуђење сасвим је разумљиво, јер свима нама се чини да га је увек било и да су се њиме деца од увек играла. Међутим, плишани меда није тако стар и баке данашњих малишана нису га могле имати међу својим играчкама, јер у време кад су оне биле мале он још није био „рођен“. А ево како је „угледао свет“.

Септембра 1901 године, ускоро пошто је био изабран за претседника Сједињених Америчких Држава, Теодор Рузвелт наишао је за време једног лова на малог гризли-медведа, који се, судећи по свему, био изгубио од своје мајке. Ноћ се већ спуштала, а медведић је, као какво залутало дете, тужно цвилео. Рузвелт се сажалио на „сироче“, узео га у наручје и однео кући. Није прошло ни неколико дана, а већ су сви листови донели вест о претседниковој ловачкој згоди и објавили фотографије његовог необичног „госта“. А тај „гост“ је, према једнодушној одлуци претседникове породице, имао да остане у кући све док не порасте и док његови зуби и канџе не буду претстављали опасност за укућане и посетиоце.

Приче о претседниковом мечету дале су једном фабриканту играчака идеју да начини нову играчку. Тако је, упролеће 1902 године, први меда од плиша угледао свет. Домишљати произвођач је замолио претседника да му он да име. Тако је први плишани меда назван по свом „куму“ — „Тошица-медведић“. Тај назив носе данас све меде од плиша у земљама у којима се говори енглески.

Није протекло ни два месеца од „рођења“ првог плишаног медведа, а већ је један његов потомак „стигао“ у Европу. Брже но иједна играчка, освојио је меда од плиша оба континента. Додуше, он се у Европи нешто изменио. Наиме, прве меде од плиша биле су сиве, као северноамерички гризли, док су се њихови „потомци“ у Европи у погледу боје угледали на своје живе европске „сроднике“, који су светло или тамномрки.

ПОПУЛАРНОСТ ДИМЕ-ОЦА

Александар Дима-отац (1803—1870) уживао је у своје време велику популарност, не само међу читаоцима, него и код већине глумаца. И једно и друго довољно карактерише следећа анегдота.

У марсејском позоришту његова драма „Шумари“ први пут је приказана 1858 године. Седам година доцније, 1865, Дима је покушао да ту драму прикаже у Паризу, али није имао успеха. Било му је тешко, али не толико због себе колико због глумаца, који су уложили много труда у спремање комада.

— Не желим да се прича како гладујете због моје кривице — рекао је Дима глумцима. — Ви нисте криви, па вам поклањам драму и сав приход што добијете од њеног приказивања. Саставите дружину и прикажите комад у Паризу. Овлашћујем вас да у позоришним плакатима објавите да сте „позоришна трупа Александра Диме-оца“. Осим тога, ако будете комад давали негде где ја могу лако доћи, онда ме обавестите и напишите у плакатима да ћу и ја присуствовати претстави.

Глумци су радо прихватили овај предлог и „Димина дружина“ одмах је почела да даје претставе. Једном је становништво Лиона било необично узбуђено када је на плакатима прочитало да ће и Дима присуствовати претстави. На дан претставе, позориште је било дупке пуно. Завеса се дигла, али је Димина ложа била празна. Публика је узалуд тражила да се он појави. Почела је да ларма. Први чин се завршио уз велику галаму, тако да се ниједна реч с позорнице није могла чути. Почео је други чин. Одједном се сала испунила громким узвицима пуним одушевљења:

— Ево га! Ево га! Живео Дима!

Заиста, Дима је био у ложи. Почео је да поздравља раздрагану публику и да јој се извињава због закашњења. Публике се то није тицало; за њу је било главно да се он ту налазио. Само су се новинари потрудили да сазнају узрок закашњења. Ствар је била проста: Дима је задоцнио на воз. За то је дознала и публика и салом је опет забрујало:

— Задоцнио на воз... Знали смо да ће доћи... Кад је он ту, онда бар да опет видимо и чујемо први чин.

Одмах иза тога салом су одјекнули узвици: „Први чин! Први чин!“

Жеља им се испунила. Комад је почео испочетка.

КАКО ЈЕ НАСТАЛА униформа

Униформе нису биле одувек у употреби. У Старом веку оне се доста ретко срећу, а почињу их чешће употребљавати тек Римљани. Војници римских легија носили су одећу која се, мада није била уједначена у свим својим деловима, ипак може сматрати за неку врсту униформе. Ову тежњу за уједначавањем изгледа војника налазимо и код Картагињана. Римски хроничар Полибије, описујући битку код Кане, овако слика Ханибалову војску: „Иберци су били на крилима, недалеко од Африканаца, а Гали у средини. Они су били наги, док су Иберци имали на себи ланене кошуље пурпурне боје. Све је то за Римљане претстављало застрашујући призор“.

Феудално доба донело је тешко наоружаног, оклопљеног коњаника. Али, оклоп није био једнообразан. Један од знакова за распознавање војника који припадају истом феудалном господару биле су перјанице на врху шлема и породични грбови на штитовима и опреми. Француски мускетари имали су већ неку врсту униформе, чији су обавезни део претстављали шарени амблеми племића коме су они служили. Занимљиво је да су се нацрт униформе и боје које је славни ренесансни уметник Леонардо да Винчи дао за швајцарску гарду очували, готово непромењени, све до данас.

Ипак, права униформа, са свим својим обележјима која она има у модерној војсци, појавила се тек средином 17 века са стварањем првих националних армија. У Енглеској се врло рано јављају владарева „Плава гарда“ и „Бела гарда“ маркиза од Њукастла, назване тако по боји која је преовлађивала у униформи њихових приладника. Но, у великим биткама још је добар део војске био одевен у обична одела, са опасачем за мач као главним знаком распознавања. Тек кад је британски парламент, 1645 године, створио сопствену војску, био је утрвен пут за увођење униформе националне армије. Први модел британског војничког одела била је чувена црвена униформа. По угледу на Енглезе, и друге европске нације уводе униформе.

У току 18 века униформе се ките све живљим бојама и постају све шареније. Врхунац живописности униформа је достигла почетком 19 века, а нарочито у Кримском рату. У то време жива боја униформе није сматрана као недостатак, јер савремена тактика није увиђала значај камуфлаже, а пушчано тане није имало велики домет.

У Новом свету униформа је имала друкчију историју. Борбена тактика Индијанаца, на коју су се досељеници привикли већ у првим окршајима са староседеоцима, захтевала је неупадљиво одело. Тада су они први пут упознали важност прикривања, камуфлаже и растурања јединица. Осим тога, сиромаштво је наметало пионирима употребу скромних ловачких и радних одела и у борби.

За време рата за ослобођење, Американци су усвојили европску континенталну униформу. Али, пошто су нови колонисти долазили из разних земаља, појавиле су се убрзо многобројне униформе локалног карактера, које су уносиле све већу забуну. Тако је чувени амерички Вебсов пук имао црвене блузе, жуто оивичене, што је британског курира Бургијона довело у заблуду у чувеној „афери сребрног танета“. Од Американаца он је мислио да су Енглези и предао им је важну поруку.

С појавом далекометне пушке, црвене британске блузе убрзо су постале неприкладне, јер су пружале одличну мету непријатељу. Прва армија која је усвојила практичну зелену униформу била је америчка. Кад је Вашингтон бирао стандардну униформу за америчку војску, он се руководио не само разлозима удобности и камуфлаже, већ је рачунао и на могућност заваравања непријатеља. Он је изабрао кошуљу и блузу какве су носили ловци и дрвосече, да би непријатељ из даљине веровао да се ради о сељацима.

После Француско-пруског рата униформа је, под утицајем пруске победе, претрпела доста измена по угледу на немачка војна одела. Чак су и Американци привремено усвојили немачки шлем са шиљком. Маслинастосиву боју униформе први су увели Енглези, око 1860 године у Индији, а и каки боја је англо-индиског порекла. Амерички добровољци у Шпанском рату 1898 године такође су употребљавали каки-униформу, али је плава боја и даље остала званична. У току следећих деценија готово све државе усвајају сиво-зеленкасте заштитне боје за униформу. Изузетак су Французи, који се и даље држе старе униформе. Чак и у Првом светском рату њихови војници носили су црвене панталоне и плаву блузу, што је претстављало идеалну мету за немачке стрелце и проузроковало хиљаде непотребних жртава већ у првим окршајима.

После Првог светског рата, све велике државе усвојиле су практичне униформе, које штите војника од зиме и влаге, боје и кроја који највише одговарају поднебљу и вегетацији, омогућују камуфлирање и прикривање и спречавају лако распознавање. Поред ове, бојне, свака армија има и парадну униформу, која се одликује лепим кројем и живим бојама.

БРОДОЛОМ на суву

Још од првих дана кад су наши најдавнији преци покушали да на примитивним сплавовима и чуновима победе морска пространства, море је убирало свој данак у људским животима. Многи бродови никад нису стигли у луке у које су кренули, стотине хиљада морнара никад се нису вратиле својим кућама. Море је и пријатељ и непријатељ тим људима који већи део живота проведу на путу из једне луке у другу. Приликом сваког дизања котве, морнари унапред рачунају с бурама, ветровима и немирним морем.

С тим непријатељима рачунали су и морнари малог теретног брода којим је управљао капетан Ирвин Џонсон. Међутим, њих је на једном путовању снашла несрећа о којој ниједан поморац никад не би ни сањао. Брод капетана Џонсона пловио је тада по Јужном Пацифику.

— Укотвили смо се, — причао је касније капетан Џонсон — крај једног малог острва у Јужном Мору. Требало је да ту проведемо око недељу дана да бисмо истоварили огледалца, ножиће, ђинђуве — све оне ситнице које домороци радо купују. Прва три дана протекла су мирно. Несрећа се догодила четвртог дана, негде око подне. Наиме, ми нисмо знали да на том острву постоји „успавани“ вулкан. А да смо знали...

Лежали смо на палуби и одмарали се кад се земља први пут затресла. Небо се одједном замрачило, а из вулкана су покуљали дим, ватра и пепео. Спустила се таква тама да се ни прст пред оком није видео. Облаци прашине, пепела и меког песка застрли су цео видик. Прва мисао ми је била да дигнемо котву и да исловимо на пучину. Али, то је било немогућно извести, јер су црни облаци пепела били бржи од нас. Пре но што смо успели да ма шта предузмемо, та сива киша стала је да засипа и нас и наш брод. Како и кад смо побегли у кабине, ни сад ми није јасно.

Неколико часова трајало је пировање пробуђеног вулкана. А кад се оно стишало, имали смо шта да видимо. Наш брод није више био на води, већ на суву — ако се тако може назвати мрки, влажни пепео свуда око нас. Мала лука у којој је наш брод лежао укотвљен била је потпуно затрпана и претворена у густо блато од пепела, камења и прашине. Палуба нашег брода била је такође покривена дебелим сивим слојем. Једва смо се пробили кроз њега.

Прошло је неколико дана пре но што смо успели да очистимо палубу и да ослободимо бокове брода. Срећом,

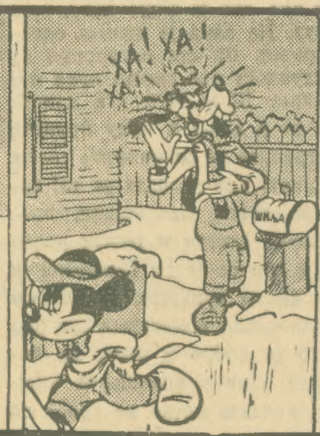
плима је постепено односила са собом пепео којим је лука била затрпана, али смо јој и ми морали помагати: лопатама, ашовима, па чак и рукама.

Чудан бродолом, зар не? Можда би данас и мени самом тај догађај изгледао невероватан, ружан сан да у мојој бродској архиви нема фотографија које сам тада снимио.

„Сликаћу само оно што видим"

Био је новембар 1840. У дилижансу који се кретао из Орана према Паризу, међу путницима је седео један скроман младић. Ниједном од његових сапутника, па ни њему самом, није могло на памет пасти да ће једног дана неки историчари уметности ово њихово клацкање назвати — „походом на Париз".

Тај усамљени, непознати младић звао се Гистав Курбе. Он ће неколико година касније заиста освојити Париз, али не копљем и штитом, већ сликарском четкицом и палетом. Танка струка, широких рамена, дуге коврџаве косе, он је, поред других ствари, носио са собом и свој сељачки црвени сунцобран, коме ће се Париз дуго и грохотом смејати.

Те јесени, млади Курбе напунио је двадесет и једну годину, али још није знао да у себи носи неку већу вредност, јер нити је био завршио семинарију у Орану, ни гимназију у Безансону. Умео је да чита и пише, али се није могао похвалити познавањем правописа. У своме крају важио је као тврдоглав. Например, кад је навршио дванаесту годину, одбио је да прими прво причешће, говорећи како се његов „разум томе противи". У школи, уместо да учи латински, грчки и математику, више је волео да сатима црта, пише песме и свира. Уопште, радио је готово све супротно ономе што су чинила остала деца.

Гиставов отац, имућан земљопоседник из околине Орана, стално је обилазио вашаре, панађуре и градске пијаце, тако да се није много занимао децом. Три кћери и син васпитавани су под утицајем мајке. Деца су обично после вечере свирала и певала народне попевке, а понекад би и мати, која је такође била музикална, свирала у флауту. Ове домаће музичке вечери урезале су се дубоко у сећање младог Гистава, што доказује и позната слика „Поподне у Орану", коју је израдио неколико година касније. Неки мисле да је његова приврженост народном музичком благу имала не мали утицај на стварање идеје о реализму у сликарству, чији је један од твораца био и која ће му донети светску славу.

Док су се у Паризу преносиле на платно беживотне приче из митологије, библије и историје, или бескрвне алегоричне сцене које никог нису могле да узбуде, Курбе је стигао у престоницу носећи у себи дивне пределе и бујне, здраве ликове француског села. Али, кад је, супротно владајућем укусу, стао да слика живе људе и животиње и пејзаже роднога краја, званични и отмени Париз смејао му се на сав глас. Но, то га није збунило. Упркос исмевању и увредама, он је, идући за својим нагоном, настављао рад.

Прву значајнију слику Курбе је израдио у својој двадесет трећој години 1842, али ју је изложио тек 1844. Његова мисао водиља била је: свет треба гледати непосредно и сликати га онако како га видимо. У томе лежи истина.

Упркос презиру који је Курбеу упућиван са свих страна, њему прилази и постаје му пријатељ велики француски песник Шарл Бодлер, коме нису сметале „ругобе" са новаторовских платна. У сликарев атеље ускоро је унета још једна постеља. И док је један даноноћно сликао, други је писао.

Курбе је у Паризу узвитлао велику прашину. Док су му се једни смејали и грдили га, други су га — због слике „Погреб у Орану" — оптуживали да је „шеф социјалистичких банди" и „завереник против државе". Његове „Купачице" учиниле су да огорчење достигне врхунац. Комесар полиције хтео је да заплени слику због „повреде јавног морала". На страницама париских листова свакодневно су штампани чланци за и против Курбеа. Један банкар, позивајући пријатеље на ручак, ставио је крај тањира сваке званице штампани картончић с речима: „Молим вас да у мојој кући не помињете име Гистава Курбеа". Па ипак, Курбе није био осамљен. Поред малог броја јавних радника, уз њега је била готово сва омладина.

Свакога дана у пространом сликаревом атељеу у улици Отфеј окупљало се доста његових младих обожавалаца и још више радозналаца да га гледају док ради. Уместо да му њихово присуство смета, он се осећао веома пријатно док је с њима разговарао, смејао се, па чак и певао.

Уобичајени ток париског живота прекида Француско-пруски рат 1871 године. Царство је срушено, а на бојном пољу пораз је постао неизбежан. Престоницом је тада завладала нова снага и радни народ је основао Комуну. Већ се увелико говорило како треба срушити Вандомски споменик с Наполеоновим ликом, као симбол деспотизма и народног угњетавања. Баш кад је ову акцију требало спровести у дело, Гистав Курбе, који је у време Комуне био претседник Савеза француских уметника, а затим министар лепих вештина, даје други предлог: да се рељефи са споменика не униште, већ да се као уметничко дело преместе у Дом инвалида. Али, нико га није подржао. У присуству 20.000 људи, Вандомски споменик је оборен, а Наполеоново попрсје уништено.

Нешто доцније, после пропасти Комуне, реакција, која је поново дошла на власт, диже глас против оних који су срушили споменик на Вандомском тргу и као кривца оптужују — Курбеа. Али, то је помало био и изговор, јер је реакцији било стало да се освети Курбеу као присталици Комуне. Сликар је одмах ухапшен, изведен пред суд и осуђен на 500 франака глобе и 6.850 франака на име разних трошкова. Године 1873 он је поново изведен пред суд и осуђен да плати све трошкове око подизања новог споменика на Вандомском тргу, који су процењени на 300.000 франака. Поред тога што му је конфисковано имање, у пресуди је стајало да ће Гистав Курбе у случају да не намири одређену суму одлежати пет година у затвору или ће провести 30 година у прогонству.

Огорчен сталним вређањима и прогонима и не желећи да иде у затвор, велики сликар, који је тада имао 54 године, бежи једне ноћи, без пребијене паре у џепу, преко границе и склања се у Швајцарску. То се догодило 22 јула 1873 године. Курбеа је у страној земљи дочекао велик број поштовалаца и пријатеља. У близини једног језера додељена му је вила с вртом пуним ружа. Он проводи дане у сликању и дугим разговорима са својим старим пријатељима комунарима, који су, као и он, под притиском терора побегли из домовине.

Четири године доцније угасио се у туђини живот Гистава Курбеа, великог револуционара у уметности и творца сликарског реализма, на чијим темељима почива све што је до данас створено у тој грани ликовних уметности.

Земља највећих птица и најмањих мајмуна

У Бразилији, у пределима северно од реке Амазоне, живе најмањи мајмуни и највеће птице на свету. Мајмун из Бразилије толико је мали да комотно може да се смести у човечију шаку. Афрички ној је, додуше већи од роде која

живи око реке Амазоне, али је он птица-тркачица и не може да лети.

Једног дана неки истраживач који је путовао овим крајевима наједном је застао и, показујући прстом на једно високо дрво, зачуђено запитао свог пратиоца.

— Зар овде Индијанци живе на дрвећу?

Пратилац се дуго смејао овом питању и тек кад се мало смирио објаснио је збуњеном истраживачу да то што је видео на дрвету није индијанска колиба, већ родино гнездо.

Младунче ових џиновских птица веће је од наше одрасле роде, па чак и од, по својој величини чувене, роде из Алзаса. А одрасла бразилијанска рода посматрана за време лета изгледа као омањи авион. Што је најзанимљивије, бразилијанске роде и лете као авион, готово не машући крилима. Кад желе да узлете, оне рашире крила и трче по пољу — као авион по писти, — све док не „ухвате" какав поветарац, који их диже у ваздух. А кад се већ нађу на висини, оне лете бешумно и без покрета, као елегантне ваздушне једрилице.

ПРВИ СМУЧАР У АМЕРИЦИ

Норвежанин Томсон важи за човека који је први у Америци ставио смучке на ноге. Он је одрастао у Телемаркену, а доцније је отишао у Америку, где се запослио као разносач писама. На највеће чуђење својих суграђана, он је сваке зиме, од 1850 до 1870 године, на смучкама преносио пошту из северне Калифорније у Неваду.

ЊЕГОШ И ВЕРИГЕ

У свом делу „Писма из Италије", Љубомир П. Ненадовић је, поред осталог, описао и Његошеву посету цркви светог Петра у Риму.

У цркви светога Петра у Риму као особита светиња чува се ланац којим је свети Петар у Јерусалиму у тамници био везан. То је онај ланац што је у нашем народу познат под именом часне вериге. У календару, у месецу јануару, њима је посвећен један дан. Тај ланац чува се као светиња и стоји у ковчегу свагда под кључем. Калуђер, кад га показује отменим путницима, са великом пажњом отвара ковчег, вади ланац из памука и са особитом побожношћу и смиреношћу приноси га походнику, те га они, клечећи, са скрштеним рукама, целивају. Кад је калуђер принео владици ове вериге, владика их одмах узе у своје руке, растеже их, да види колике су, и, чудећи се како су дугачке, рече: "Ала су га добро везали!" — Затим их врати одмах калуђеру, који је од чуда једва могао запитати: "Зар их неће Ваша Светлост целивати?" — Владика му, полазећи, одговори: "Црногорци не љубе ланце!"...

КМЕТОВИ

Овде ћемо донети један кратак извод из Вукових дела који говори о кметовима.

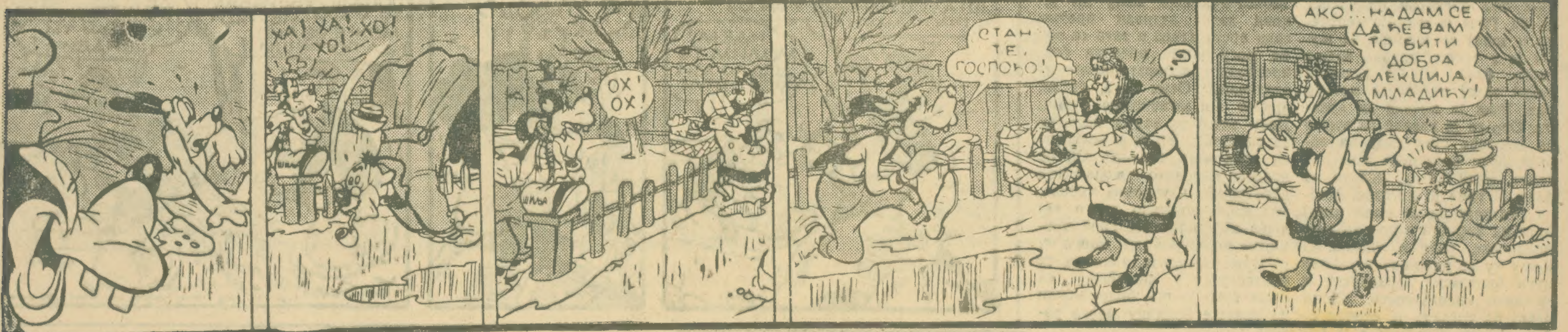
У Босни се зове кмет сељак који седи на туђој земљи и у туђој кући. Онамо врло мало има људи по селима који имају своју земљу и своје куће, него су овакви кмети. Од ових кмета нису господари спахије, него читлук сахибије, који се онамо зову аге. Кмети плаћају агама како се погоде, например ако су агини волови и он да̂ семе, онда му кмет од летине даје половину, а кад су волови кметови, трећину, итд. Пре свега спахија од летине узме десетак, потом се извади семе, било агино или кметово, па онда кмет и ага деле остало по погодби. Кмет је дужан агинско однети у варош агинској кући, макар где било. Према погодби, сем од жита, кмет даје аги и од осталих ситница, а нешто и у новцима. Готово сваки ага има у своме селу особиту кућу за себе, у коју излази лети, понајвише пред јесен, на теферич и онда су га кмети дужни особито слушати, а и осим тога кад им што заповеди не могу му одрећи. Који ага има много кмета, онај има и по селима своје субаше, којима кмети ваља особито понешто да дају. Ага може својега кмета са своје земље и из куће кренути кад му је воља, пошто сабере посејану летину, а и кмет по правди могао би оставити агину земљу и кућу кад му је воља, али је то њему теже, јер, например, ако је ага велики господар не сме други да му кмета прими преко његове воље.

„КОХИНОР" ФИЛАТЕЛИЈЕ

Најређу и најскупоценију марку на свету штампала је енглеска колонија Гијана 1856 године. Њу често називају „Кохинором филателије", да би указали како по вредности готово не заостаје за овим чувеним дијамантом. Баснословна вредност ове марке потиче отуда што постоји само један примерак на свету. Он је црвене кармин боје и када је штампан имао је незнатну вредност од једног цента. Марка је нестала убрзо пошто се појавила, па су многи филателисти сматрали да више не постоји.

Једног магловитог лондонског јутра 1897 године, неки дечак, претурајући по тавану, нашао је међу дединим стварима заборављену збирку марака. Одмах је узео албум под мишку и однео га једном угледном трговцу маркама. Видећи дечака како улази у његову радњу, трговац се намрштио, а кад је прегледао безвредне марке љутито се обрецнуо на њега што му краде драгоцено време. Изненада, човек је разрогачио очи. На последњем листу налазила се црвена марка Гијане од једног цента, сан сваког филателисте.

Трговац је био ван себе од узбуђења. Дрхтећим гласом понудио је прво 10, затим 20, па 50 фунти, и не чекајући да мали продавац каже да ли пристаје. Дечак се нашао у чуду. За „безвредну збирку" трговац му је нудио читаво богатство. Досетио се и тражио натраг свој албум. Трговац више није владао собом. Жудећи да постане власник најскупоценије марке на свету, грчевито је стегао албум и одбио да га врати. Дечак је истрчао на улицу и позвао првог полицајца на кога је наишао. Албум је одузет од безобзирног трговца. Марка је процењена на 32.000 фунти, што износи преко три милиона динара. Дуго је чувана у сефу највеће лондонске банке, затим је прешла у својину неког непознатог Американца и ту јој се опет изгубио сваки траг.

ПОСЛЕДЊИ ПОТОМАК

Нови Зеланд чувен је по животињама које претстављају директну везу са онима које су живеле у преисториском периоду. Ту спадају изумрла птица моа, која је поново откривена 1949 године, као и птица киви, која је постала амблем Новог Зеланда. Али, најзанимљивија је животиња хатерија, или туатара, како је Маори називају. Њено научно име је Sphenodon punctatus. По облику потсећа на гуштера. Она је последњи потомак џиновских гмизаваца: диносаура, ихтиосаура и њима сличних животиња које су живеле пре неколико милиона година.

Туатара претставља посебну животињску врсту, као што су посебне врсте: змије, корњаче, крокодили и прави гуштери. Она није у блиском сродству ни с једном од њих, мада по свом спољном изгледу највише потсећа на гуштера. Дуж леђа има бодљикаву кресту, која личи на леђна пераја риба, па је зато Маори и називају туатаром. Она је жутозелене боје и са жутим пегама. Женка је нешто дужа од мужјака и тамније је боје. Глава ове животиње је велика, тело чврсто, али су јој ноге кратке и слабе. У дужину може да израсте до 70 сантиметара. На реп обично отпадају три четвртине од целокупне дужине. Истакнуте шиљасте израслине иду средином леђа, од главе до врха репа. Оне стоје усправно, али су меке и савитљиве. Код преисториске џиновске туатаре оне су морале бити јаче и служиле су као моћно одбранбено оружје. Поред тога, туатара има и такозвано треће око, које имају и многи кичмењаци, али је оно код ње најистакнутије. По мишљењу неких зоолога, ово је остатак другог пара очију и има све особине правог ока. То око прекривено је кожом и не може се лако видети, осим код врло младих животиња. Зуби туатаре су уствари оштре коштане израслине вилице и не могу се од ње одвојити.

Ова ретка животиња стављена је под законску заштиту. Раније је живела и на Северном Острву, али се сад ограничила на шеснаест острваца близу Северног Окленда, Залива Изобиља и острва у Куковом Мору. Ту је нико не узнемирава. Туатаре воле воду и добри су пливачи и гњурци. На копну је трома, бојажљива и плашљива. Трчи само онда кад је неко тера или кад гони плен. Ноге су јој толико слабе да помоћу њих не може да пређе ни најмању препреку. Буди се веома споро. Кад је човек узме у руке, може и да уједе. Њен глас личи на роктање или крекетање. Занимљиво је да туатару нимало не брине „станбено питање". Она је самозвана чуварка јаме птице зовоје, која лети долази у ове пределе. У току зиме туатара је власница ове јаме и у њој преспава зиму. Лети, кад долете зовоје, она дели стан са женком, која у јами свија гнездо. Увече, када се мужјак врати у гнездо, туатара напушта јаму и иде у лов на инсекте, којима се храни. Зовоја се не буни против свог сустанара. Туатара обично заузме један угао јаме, али често дели и гнездо са зовојом.

Туатара се храни разним бубама, скакавцима, пауцима, мувама и другим инсектима. Не једе много. У мају, кад у овом делу света влада јесен, она се спрема да преспава зимски сан. Женка носи 10 до 15 белих и меких јаја с полукречном љуском, дугих око 2,5 сантиметра. Снесе их у јарковима или плитким јамама и покрива лишћем или земљом. Јаја снесе у новембру и из њих се излегу младунци тек после 13 месеци. Ембрион се брзо развија у току прва четири месеца, а затим се развитак обуставља све до пролећа. Младунче које се тек излегло из јајета дуго је око 15 сантиметара и личи на корњачу, а доцније потсећа на гуштера. Туатара дуго живи. Раније, док није била заштићена законом, неки примерци су живели и по 50 година, а Маори причају да може да живи и по неколико стотина година. Неки тврде да су туатаре музикалне и да их помоћу песме, нарочито хорског певања, човек може измамити из јама.

Из историје чистоће

Иако је и у Старом веку било народа који су много држали до чистоће тела и одела, ипак се може рећи да се хигијена развијала упоредо с напретком културе и цивилизације. Истина, и данас има у забаченим пределима земље заосталих племена која се често купају, али то су ређи случајеви. Тако нека племена у прашумским пределима Јужне Америке, Аустралије, на пацифичким острвима и још понегде пазе доста на чистоћу: често се купају, дотерују, гледају да им је одело чисто и уредно итд. Али, код већине других хигијена је на ниском ступњу. Нека племена на планинама централне Азије не само да се не купају, него и одело носе док се просто на њима не распадне.

вима којима су они некад владали.

У Средњем веку хигијена опада. На њу заборављају не само широке народне масе, које су биле притиснуте свакојаким невољама, него и бесни великаши. У доцнијим временима Средњег века стање се нешто поправља, али и даље као правило важи да чистоћа није неопходна. Довољно је напоменути да је у одељењима за спавање француског краља било свега, само се умиваоник нигде није могао наћи. Сам краљ „купао" се на тај начин што је брисао лице и руке мокрим пешкиром. Парижани су пре 300 година мењали рубље једанпут у месецу, па чак и ређе. Стално су носили кошуљу, па су гледали да манжетне и прса буду од чипке и уредни. Да се кошуља не би гужвала, они су је скидали кад би хтели да спавају и легали су голи.

Познато је да су стари Египћани обраћали велику пажњу чистоћи тела, а и одела су им увек била чиста. У својим кућама имали су купатила, која су била лепо израђена. Код старих Грка и Римљана купање је било свакодневна потреба. Римљани нису имали купатила само у свом главном граду, већ и у свим провинциским варошима. Рушевине многих римских купатила могу се и данас наћи у свим краје-

Па и данас, иако сви знају да је чистоћа пола здравља, има и међу културним народима људи који се не купају, мада имају довољно воде.

Нова газа за завоје

Пре осам година један лекар из Нотингама посетио је градску болницу у тренутку кад је једна болничарка мењала завој на рани његовог сина, који је неколико дана раније био оперисан од слепог црева. Рана је постала септична и завој се залепио за њу. Он је с тугом гледао патњу свога сина док је уклањан стари завој да би се метнуо нов. Рана је почела да крвари. Ово га је навело на мисао да пронађе суву газу за завоје, због које неће доћи до сепсе, нити ће се лепити за ране. У томе је и успео. Многи сматрају да ће нови завој бити од користи и при лечењу опекотина, рана и чирева. О њему су се повољно изразили неки британски, француски и немачки специјалисти. Нови завој по изгледу је сличан обичној гази и жућкасте је боје. Импрегниран је једним хемиским једињењем. По мишљењу лекара, антибактериска својства овог завоја боља су у многом погледу од пеницилина и других модерних антибиотика. Они кажу да је нови завој активан против свих врста клица и зато се ране могу њиме превити без претходног лабораториског испитивања. Осим тога, ту не долази до загађивања рана. Нови завој је веома погодан за употребу, јер га и нестручна лица могу ставити. Он се показао нарочито погодан код дуготрајних и упорних чирева, код којих никакво друго лечење није помогло. Ране превијене новим завојем много су се брже зацелиле, тако да су болесници, у поређењу са оним како је пре било, могли да напусте болницу много раније.

ВЕРОВАЛИ или не...

И ИМА И НЕМА ИМЕ

У граду Менингу, у америчкој савезној држави Ајови, постоји једна улица која се зове „Безимена".

ПЛОВЧЕ СА ЧЕТИРИ НОГЕ

У мађарском селу Ђули излегло се пре неколико десетина година пловче које је имало четири ноге. Упркос томе, оно је нормално расло. Како му се други пар ногу налазио на леђима, пловче је могло да иде и кад се преврне.

СПОМЕНИК БИВОЛУ

На брду Балдхуа, у Индији, налази се велики храм који је био подигнут у знак захвалности једном биволу. Пре више од три века, сопственик бивола био се опкладио у огромну своту да ће његов биво изићи на врх брда Балдхуа, које је високо око 400 метара и прилично стрмо, и то под пуним теретом. Биво се заиста попео на брдо, али је на самом врху издахнуо.

„МАРКИРАНА" БРАЋА

Крајем прошлог века живела су у Њујорку браћа

Хенри, Томас и Вернон Тиболт, рођена истога дана, који су били толико слични да их нико није могао разликовати. Да их њихови познаници и рођаци не би замењивали, браћа су одлучила да сваки од њих тако поткреше бркове и браду да ови образују почетна слова њихових имена.

ГРАД ДЕБЕЛИХ

Варошица Пиетроло на Сицилији не броји ни 3.000 становника а има преко четири стотине људи који су тешки преко 100 килограма. Домороци тврде да се у њиховом месту људи гоје због добре изворске воде.

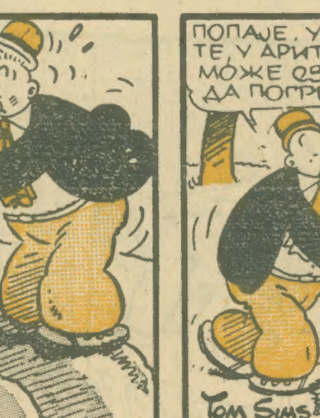

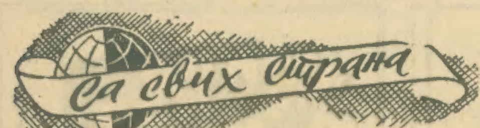

КАДА ЈЕ СТВОРЕНО НАЈВИШЕ УГЉА?

Данас постоје огромне резерве угља у утроби земље које су стваране у прадавним временима. По мишљењу научника, највише угља створено је у периоду карбона. Тај угаљ је и по квалитету најбољи, јер његова калорична вредност износи преко 7.000 калорија. Многи рудници из овог периода постоје у Енглеској, Француској, Белгији, Немачкој, Пољској, Чешкој и Совјетском Савезу. Угаљ је настао од бујне флоре која је постојала у то време. Из овог периода потичу и велике количине гвожђа у Енглеској, Белгији, Француској и Немачкој. У нашој земљи карбонски слојеви угља везани су за гвожђе, а налазе се око Љубије, Санског Моста и Старог Мајдана.

* * *

СИРАНОВА ПОПУЛАРНОСТ

Париски лист „Плава ревија" из 1899 године донео је вест да је „Сирано де Бержерак" од Едмона Ростана са својих 240 претстава достигао приход од два милиона франака. То је било више него што су постигла два тада најпознатија позоришна дела: „Михаило Строгов" и „Пут око света за 80 дана" од Жил Верна и А. д'Енерија. „Михаило Строгов" постигао је са 240 претстава приход од 1,900.000 франака, а „Пут око света за 80 дана" приход од 1,600.000 франака. Што је комад „Сирано де Бержерак" постигао такав успех, многи су објашњавали сјајном игром чувеног глумца Коклена, који је тумачио главну улогу.

* * *

ДА БУДЕ МАЊЕ ВЛАГЕ У ВАЗДУХУ...

У Енглеској је недавно направљен апарат за уклањање сувишне влаге из ваздуха. Апарат може да усиса двадесет литара воде за 24 часа. Он ће имати многоструку примену, али ће се највише употребљавати у сутеренима, подрумима и свим другим просторијама где велика влага претставља тешкоће, као што су: оставе, магацини, радионице и кухиње. Апаратом се лако рукује. Машина се једноставно, помоћу обичног усисача, укопча у зидни електрични шалтер. Овај апарат уклања неугодан осећај који човек добија у влажној просторији, а исто тако спречава стварање плесни и рђе. Апарат је тежак свега 43 килограма.

* * *

НАЈСЕВЕРНИЈА ПОШТА

Данас се може наићи на поште и у најзабитијим крајевима, али најсевернија пошта на свету налази се на 79 степену северне географске ширине, у једном дугачком фјорду опкољеном леденим бреговима, на Шпицбершким Острвима. То место зове се Ни Олесунд и у њему се налази и рудник угља, са неколико дрвених барака и кућица. Соба у којој је смештена пошта велика је 20 квадратних метара. У месту има и дванаесторо деце, па зими, кад пошта не ради, они похађају школу у њеним просторијама. Први брод с поштом стигне из Норвешке у мају, а последњи га напушта у новембру. Лети понекад доспе у ово место и брод с туристима и сваки жели да се јави својим пријатељима из ове најсеверније поште на свету.

* * *

ЖИВЕ У ЛЕДУ

Одувек су извозници рибе сањали о томе да извозе рибу у нарочитим цистернама с водом, како би на пијацу доспевала жива. Али, то је било веома тешко и скупо, јер је требало успут додавати кисеоник у воду, што је изискивало и нарочитог пратиоца. Сада се у Данској усавршава метод помоћу кога ће рибе моћи да се отправљају у најудаљеније крајеве света у стању „принудне хибернације". На ову замисао дошао је неки Арне Јекер, из Есбјерга, кад је видео како су оживеле златне рибице које су биле замрзнуте у рибњаку у његовој башти. Он је почео да врши опите и сада може да оживи рибу после 29 дана проведених у леду. Но, притом угине око 38 од сто риба. Када тај проценат буде смањен, почеће примена овог начина превоза. Риба се прво „успава" помоћу инјекције уртана и евипана. Затим се стави у воду чија температура износи око 7 степени, која се после тога замрзне. Кад треба да „оживи", риба се стави у воду не топлију од 12 степени.

* * *

КОЛИКО СУ ДУГИ ПОДМОРСКИ КАБЛОВИ?

Године 1847 Сименс је изумео подморски кабл, а први је положен 1851 у Ламаншу. Први прекоокеански кабл постављен је 1858 преко Атлантика. Данас подморски каблови имају дужину од око 7,5 милиона километара. Двадесет великих подморских каблова спаја Европу са Северном, а шест са Јужном Америком.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

РУДНИЦИ ГВОЖЂА У ЛАПОНИЈИ

Просторно највећа варош на свету, Кируна, припада Шведској. Она лежи 1500 километара од Стокхолма, с ону страну поларног круга, у Лапонији. План за њено подизање начињен је 1900 године, у време кад је почело искоришћавање четири тамошња рудника гвожђа, од којих је највећи у планини Кирунавари, по којој је варош и добила име.

Први подаци о овим рудницима нађени су у бележници једног рударског намештеника 1696 године, а 1736 Лапонац Манги поднео је примерак руде шведској Краљевској комисији. Налаз није био повољан: у руди се налазио велик проценат фосфора. Али кад су Томас и Гилрист пронашли поступак за прераду и оваквих руда, такозвани Томасов процес, основано је друштво за експлоатацију лапонских рудника. Према данашњој процени, њихове резерве износе две милијарде тона.

У Кируни руда се још вади у дневном копу. Ради се преко целе године, и по жези и по највећем мразу. Сваког дана по 20 вагона натоварених рудом одлази из Кируне до Нарвика, а одатле се она бродовима превози у разне земље, највећим делом у Немачку, затим Енглеску, Белгију, Луксембург и САД.

СВЕТ РОБОТА

Док поједини писци фантастичних романа проводе време у измишљању ратова и побуна робота против људи — својих господара, дотле инжењери и механичари готово свакодневно израђују понеки нов аутомат. То пролази незапажено, јер све те машине личе једна на другу. Уместо руку, живаца и очију, оне имају разне направе, електромагнете и релеје са живином паром, па ипак су у стању да преузму од човека најтеже и најделикатније послове. Недавно су Французи начинили робот-вагу која аутоматски ставља у бочице одређене количине мириса или неке друге материје. Тачност иде до милиграма, а машина се може регулисати за какве се жели количине. Она троши веома мало струје, може да се израђује серијски и у стању је да изврши до хиљаду мерења на сат.

ПИТКА МОРСКА ВОДА

Познато је већ да постоје мембране од пластичне материје које аутоматски издвајају соли из воде и на тај начин омогућују употребу неограничених количина морске воде за пиће. Али, тако добијена вода ипак није сасвим чиста и не може се пити без опасности. Да би се из мора добила питка, здрава вода, једини је начин — дестилација. Сада је у Француској израђен један апарат са термокомпресором који пречишћава слану воду много боље од ранијих дестилатора. Апарат ради потпуно аутоматски, чак се и сам чисти од прљавштине. Он троши веома мало енергије, јер поново сабира изгубљену топлоту.

МАГНЕТСКИ УБРУСИ

Једна текстилна радионица из Денвера, у Колораду, пустила је у продају убрусе и кухињске крпе који у једном углу имају ушивен мали комад магнета. Такав убрус може се „окачити" на сваки метални предмет, на тај начин што му се принесе онај део убруса у који је ушивен магнет.

НАЈСИТНИЈИ ПРАХ НА СВЕТУ

Једна фабрика у Енглеској успела је да добије магнете који су двапут лакши од досадашњих. У ту сврху начинила је прах од челика чија зрнца имају у пречнику свега један милионити део милиметра. Једно зрнце овог челичног праха садржи само око сто атома. Произвођачи се надају да ће једног дана бити у стању, ако се процес усаврши, да начине још мање зрнце праха.

ХАРПУНИ КОЈИ СЕ ОКРЕЋУ

Како јављају норвешки листови, скандинавски ловци на китове испробаће ове сезоне нову врсту харпуна, за који стручњаци тврде да много прецизније погађа циљ но досадашњи. Нови харпун такође се избацује из топа, али уместо да лети право он се од изласка из топовске цеви па све док не погоди циљ врти око замишљене осовине која пролази његовом дужином.

ЊЕРДР

У нордиској митологији Њердр је бог мора, морепловства, богатства и сваког обиља уопште.

ПАСТИР — РОБОТ

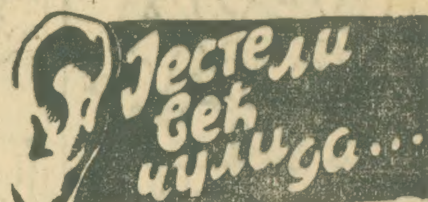
На једном угледном пољопривредном добру у Монт Вернону, у Америци, испробан је робот-пастир, једна електрична машина која „води бригу" о храњењу стоке. У време одређено за храњење машина аутоматски „дуне у рог", а затим, кад се стока искупи, изручи пред сваку животињу тачно одређену количину хране. Занимљиво је да се стока навикне на позиве свог електричног пастира за мање од недељу дана.

ПЛАСТУЊ

Пластуњима су називани козаци из црноморске војске, који су се одликовали способношћу да вешто мотре непријатеља и врше смеле потхвате.

ЛЕТ ЈАПАН — НОРВЕШКА ПРЕКО СЕВЕРНОГ ПОЛА

Скандинавски ваздухопловни савез намерава да успостави сталну ваздушну линију између норвешког града Бодое и Токија, која би ишла преко географског Северног пола. Ова линија испробана је маја месеца прошле године. Пут од Бодое до Токија превађен је тада за 30 часова и 17 минута.

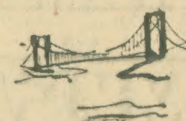
... пчела и свилена буба су једини припитомљени инсекти, тј. инсекти које човек гаји и од којих има користи.

... многи кинески рибари не лове ни мрежом ни удицом, већ помоћу припитомљених корморана, великих птица које су одлични риболовци.

... при наглом загревању, пре ће пући чаша од дебелог, но од танког стакла. До прскања дебеле чаше долази због тога што се слој стакла ближи извору топлоте брже шири, а онај који је даље спорије.

... равно три часа мора да иде пешак преко највећег моста на свету ако жели да пређе из Окленда у Сан Франциско. Мост је дуг 15 километара.

... Римљани су имали циркусе не само на суву, већ и на води, такозване наумахије. У њима су биле извођене праве поморске битке. Прву наумахију саградио је Јулије Цезар на реци Тибру.

... кишобране и сунцобране у старом Египту, Асирији и Кини смели су да носе само владари и њихови најближи сродници.

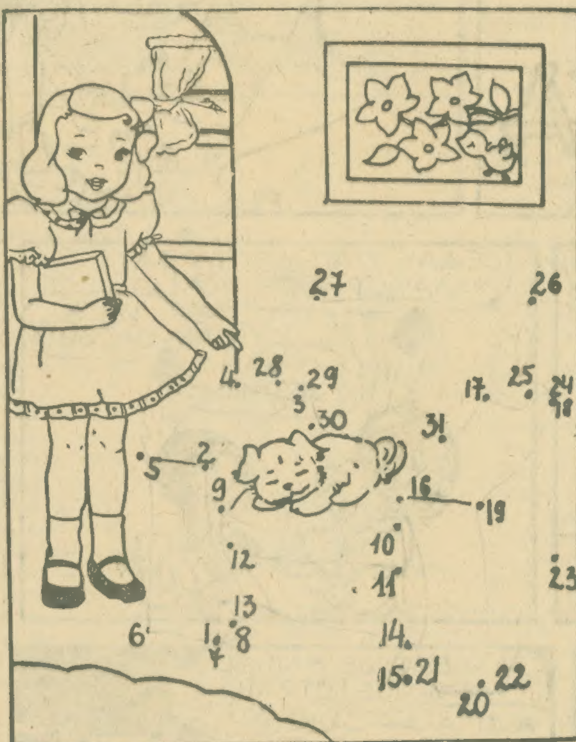

... лабуд има 23 вратна пршљена; жирафа само седам.

... Живојин Дачић (1874—1920), професор и управник државне штампарије, који се бавио писањем и издавањем поучних списа за народ, имао је на столу у својој канцеларији две мастионице: једну државну и једну своју. Кад је писао своје ствари он је трошио своје мастило, а кад је писао државна акта употребљавао је државно.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

ДЕВОЈЧИЦА И КУЧЕ

Девојчица би хтела да чита своју нову књигу, али никако не може. Куче јој смета. Шта мислите: зашто?

То ћете сазнати ако црном оловком вучете линију од тачке постављене поред цифре 1, па 2 и тако редом до тачке поред бројке 31. Притом ћете приметити да су извесне тачке постављене поред два различита броја, али то не мења ствар. Трудите се да прођете двапут по истој линији.

А сада, потражите резултат.

НА ПУЖУ

Познато је да у свима местима на свету није једно исто време. Док у једнима сунце тек излази, у другима већ пада ноћ. Пролазећи кроз неки град, један путник приметио је одједном да његов часовник заостаје читав час. На коју страну света је путовао тај путник: на север, југ, исток или запад?

(Решење: путник је путовао ка истоку).

Лингвистичка акробација

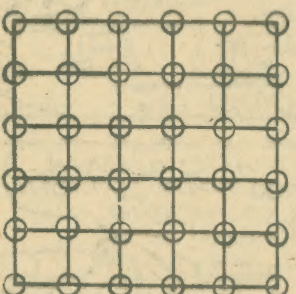
Нађите све нијансе између јест и није и поређајте их логичким редом! Ако не знате, ево их: јест, поуздано, могућно, вероватно, може бити, ваљда, можда, несигурно, невероватно, не може бити, немогућно, није.

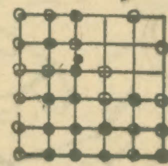
Комадићи злата

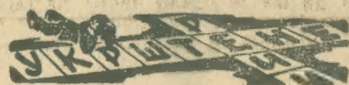
Имамо 36 комадића злата, у сваком реду по шест. На слици 1 видите како су распоређени.

Дозвољавамо вам да подигнете шест комадића злата, али под условом да и даље у сваком реду, било да се броји усправно или водоравно, остане увек паран број комадића.

Уверавамо вас да то није ни најмање тешко. Ако не верујете и ако сами већ нисте нашли решење, погледајте слику 2.

Сл. 1

Сл. 2

Водоравно: 1) дизалица; 5) вулканско гротло; 7) столарска алатка (множ.); 8) врста першуна; 10) свесрдно, драге воље; 11) мушко име; 12) једна од држава америчког континента; 13) привиђење, утвара; 14) лична заменица; 15) име града Нина у римско доба; 16) врста ветра; 18) румунски ситан новац; 19) полуострво на југу Азије; 21) грчко острво; 22) свеза; 24) страно мушко име; 25) наше острво; 26) назив за назови уметничко дело; 27) језеро у Италији; 28) иницијали тамнавског кнеза погубљеног пред Први устанак; 29) град у Белгији познат по борбама у Првом светском рату; 30) право призива вишем суду; 32) бог плодности и живота код старих Египћана.

Усправно: 1) врста меког белог кречњака; 2) мушко име; 3) отац (слов.); 4) негација; 5) познавалац грчког и латинског језика, књижевности и културе; 6) град у Средњој Италији; 7) пут; 9) висинска тачка; 11) карстна висораван југоисточно од Пљеваља; 13) тропска биљка кратког стабла и укусног плода; 15) одељење војске; 17) део пушке; 19) врста воћа; 20) један од становника Индокине; 21) река у Словенији, лева притока Савиње; 23) стаја за свиње; 25) врста књижевног дела; 27) губитак у тежини код робе; 29) јединица за мерење хранљивости; 31) свеза.

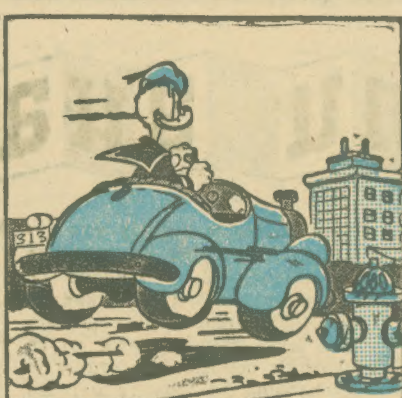
РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) то; 3) лари; 5) Венера; 7) детелина; 9) Ото; 10) гем; 11) ка; 12) ам; 14) ко; 15) ракурс; 18) Бари; 19) кобалт; 21) мо; 22) ат; 23) ре; 25) Ака; 27) том; 28) Хонолулу; 31) сирена; 32) Сана; 33) на.

Усправно: 1) тане; 2) Орел; 3) лето; 4) Ириг; 5) ветар; 6) анекс; 7) док; 8) амо; 12) Акаба; 13) Мурат; 16) Або; 17) Рил; 19) кокос; 20) трола; 21) мах; 24) ему; 26) анис; 27) туна; 29) Оран; 30) Лена.

САЖАЉИВО ДЕТЕ

Паја: Шта си урадио с новцем који си добио од тетка-Пате?

Влаја: Дао сам га једној сиротој жени.

Паја: Ти си добро дете. А која је то јадница?

Влаја: То је мајка једног мог друга која издржава породицу продајући чоколаде.

НАЈБОЉЕ СРЕДСТВО ЗА СПАВАЊЕ

Паја: Ја радим на свом роману до дубоко у ноћ, а после никако не могу да заспим.

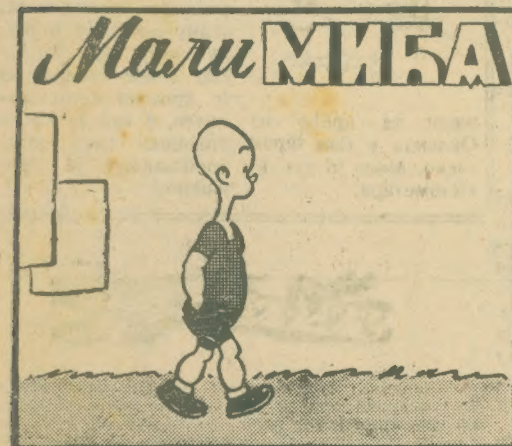
Хорације: Рећи ћу ти сигуран лек за то. Почни само да читаш оно што си написао.

ИСТО ЈОЈ СЕ ПИШЕ

Паја је основао живинарску фарму. Догоди се да једна од кокошака побеже у оближњу шумицу, тамо је сачека лисица и поједе је. Нашли су само разбацано перје.

— Ето видите — обраћа се Паја сестрићима — како је прошла кокошка која је побегла. Она није била добра, па ју је лисица појела.

— А да је била добра појели бисмо је ми, — примети Влаја.

Који је ОДГОВОР тачан

ФАРНАБАЗ је:
- *чувени трубадур*
- *наслов романа из Средњег века*
- *персиски сатрап*
- *врста турског копља*

ХЕИРОН је:
- *врста грчког штита*
- *митолошка личност*
- *име глумца из прошлог века*
- *грчки бојни узвик*

ЛУТЕЦИЈУМ је:
- *римски логор у нашој земљи*
- *елеменат*
- *врста старог бојног брода*
- *свети гај у Риму*

ОДГОВОР:

ФАРНАБАЗ је персиски сатрап из 5 века пре наше ере. Управљао је Хелеспонтом и Фригијом. Био је чувен са своје моћи и богатства. Потукао је спартанску војску код Книда 384 пре наше ере.

ХЕИРОН је, по митологији, био син Кронов и Филирин, кентаур, чувен познавалац лекарства, музике и прорицања, учитељ више хероја (Асклепија, Јазона, Херкула, Ахила итд.). Доцније га је Зевс претворио у звезду („Стрелац"). У латинском облику: Хирон.

ЛУТЕЦИЈУМ је француски назив за хемиски елеменат из групе такозваних ретких земаља.

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" Штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Текући рачун број 102-Т-82, пошт. фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 700, полугодишња 350; за иностранство годишња 1.000, полугодишња 500 динара. Рукописи се не враћају